

Mądrość Orientu

Mahomet

Mądrości
Proroka

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

DIALOG

Mahomet

Mądrości proroka

Wybór hadisów

Wyboru dokonał, przetłumaczył
i wstępem opatrzył

Janusz Danecki

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Korekta
Jan Potkański

© by Janusz Danecki and Wydawnictwo Akademickie DIALOG

ISBN 83-88238-43-4

EPUB 978-83-8002-512-7

MOBI 978-83-8002-516-5

Wydawnictwo Dialog (b) Copyright wersja elektroniczna
Wydanie elektroniczne, Warszawa 2016

Spis treści

[WSTĘP](#)

[ŚWIĘTE HADISY](#)

[ZASADY ISLAMU](#)

PRAWA I OBOWIĄZKI MUZUŁMANINA

MORALNOŚĆ I CHARAKTERY

KOBIETY

LEKARZE I LECZENIE

NAUKA

WŁADZA I WŁADCY

ZWIERZĘTA

MAKSYM

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

WSTĘP

W języku arabskim wypowiedzi proroka Mahometa (570-632) określa się terminem *hadis*. Znaczy on tyle, co powieść, opowiadanie, przypowieść, relacja lub opowieść dotycząca jego osoby. Jest to jedyny zbiór wypowiedzi Proroka; wbrew naszym przekonaniom Mahomet nie jest dla muzułmanów autorem Koranu, Koran jest bowiem słowem Bożym, a Mahomet jedynie przekazał go ludzkości.

Po Koranie hadisy są najważniejszym zbiorem tekstów o charakterze religijnym, prawnym i etycznym w islamie. Tworzą one tak zwaną sunnę, czyli ścieżkę Proroka, którą winna kroczyć cała społeczność muzułmańska. O roli sunny w islamie świadczy fakt, że znakomita większość muzułmanów zwie się sunnitami, a więc ludźmi trzymającymi się tradycji przodków, w tym sunny Proroka. Warto jednak pamiętać, że opozycja między sunnitami a drugim, mniejszościowym ugrupowaniem muzułmanów - szyitami - nie oznacza, że szyici nie uznają sunny Proroka. Jest ona dla nich równie ważna jak dla sunnitów, choć szyici dodają do niej swoje własne tradycje. Nazwa „sunnici” jest więc umowna, stosowana dla rozróżnienia głównych ugrupowań w ramach islamu. Tradycyjne dzieje islamu, a więc te spisywane od ponad tysiąca lat przez samych muzułmanów, przedstawiają sunnę jako obiektywną relację z wydarzeń dotyczących życia Mahometa.

Podobnie jak Koran, sunna przez długi czas była przechowywana w pamięci Ludzi. Gdy Mahomet umarł w 632 roku, losy gminy muzułmańskiej zależały od praw ustalonych jeszcze za jego życia. Prawa te zawarte były przede wszystkim w tak zwanej „Konstytucji medyńskiej”, która regulowała stosunki między członkami pierwszej gminy muzułmańskiej w Medynie od roku 622, a więc od hidżry. Ponadto istniały już fragmenty tekstu koranicznego, który zaczęto

gromadzić i spisywać prawie natychmiast po śmierci Proroka. Gmina opierała się także na prawie zwyczajowym, od dawna stosowanym przez plemiona beduińskie. Można zatem stwierdzić, że od najwcześniejszych czasów społeczność muzułmanów miała system regulujący jej funkcjonowanie. System obowiązywał jednak tylko tak długo, jak długo sprawował nad nim nadzór Prorok.

Po śmierci Mahometa te prawa przestały być wystarczające, zaczęto się więc odwoływać do praktyki postępowania Proroka. Zachowała się bowiem pamięć o jego działalności – pamiętano jego słowa i uczynki. Kiedy więc nie wiedzano, jak postąpić w jakiejś sytuacji, odwoływano się do sposobu postępowania Proroka, do tradycji – czyli sunny. Przywoływano jego różne wypowiedzi, wspomniano, jak w podobnych sytuacjach się zachowywał.

Każda z tych relacji nazywała się hadis, czyli właśnie „opowieść”. Z czasem pamięć o dawnych wydarzeniach zaczęła się zacierać, aby więc całkiem nie zaginęła, postanowiono hadisy spisać. Wiele osób notowało słowa Proroka jeszcze za jego życia: te spisy, liczące nierzadko po kilkaset relacji, zwano *sahifami* – kartami. Hadisy zapisywano znacznie później – wiele lat po jego śmierci. Wtedy pojawiło się nowe niebezpieczeństwo – fałszowanie opowieści przez przedstawicieli różnych ugrupowań politycznych i społecznych, którzy chcieli autorytet Mahometa wykorzystać do swoich własnych, partykularnych celów. Wkładano mu w usta wypowiedzi, których z pewnością nie był autorem. Znaleźli się jednak ludzie, którzy postanowili uratować spuściznę po Proroku, a jednocześnie oddzielić prawdziwe hadisy od fałszywych. Byli to tak zwani tradycjoniści (po arabsku: *muhaddisowie*), a więc ci, którzy zajmowali się tradycją Proroka. Pierwsi muhaddisowie pojawili się już za panowania kalifa Umara Ibn Abd al-Aziza (717 – 720), któremu zresztą przypisuje się osobistą inicjatywę w podjęciu tej działalności. Wkrótce akcja

zbierania hadisów nabiera coraz większych rozmiarów, a tradycjoniści gromadzą imponującą liczbę hadisów. Na przykład prawnik Ibn Hanbal powiada, że zebrał ich siedemset pięćdziesiąt tysięcy, a tradycjonista Al-Buchari, autor najsłynniejszego zbioru – sześćset tysięcy.

Krytyczna analiza doprowadziła do opracowania rozlicznych metod selekcji hadisów i klasyfikowania ich według rzetelności i prawdziwości, przy czym naczelną zasadą było odwoływanie się nie do treści hadisów, lecz do ich formalnej otoczki, a mianowicie do poprzedzającego samą opowieść wykazu osób, które ją sobie przekazywały. Chodziło o to, by wykazać, że hadis przekazywali sobie ludzie rzeczywiście istniejący, a nie fikcyjne postacie. Chodziło też o wykazanie, że osoby te kontaktowały się ze sobą lub mogły, przynajmniej teoretycznie, taki kontakt nawiązać, a tym samym przekazać sobie daną opowieść. Wreszcie winni to być ludzie o znacznym autorytecie, znani w dziejach islamu ze swojej świętobliwości czy uczoności. Za prawdziwe uznawano więc te hadisy, które docierały do zbieracza przez nieprzerwany łańcuch autorytatywnych przekazicieli. W ten sposób z kilkudziesięciu tysięcy zgromadzonych hadisów przechodziło przez taką sieć kwalifikacyjną zaledwie kilka tysięcy. Ale i tak autorytatywne zbiory hadisów są dziełami o niezwyklej objętości.

Treść hadisów, mimo klasyfikacji, umieszczaniu w odpowiednich działach prawa, często była niejasna, umożliwiającą różne interpretacje. Nic więc dziwnego, że podobnie jak Koran, hadisy wyjaśniano, komentowano, poprawiano. Wyrosła z tego olbrzymia literatura tradycjonistyczna, stanowiąca ważny dział w muzułmańskich badaniach teologicznych i prawniczych.

Czytając teksty hadisów, trzeba się im przyglądać z wielką ostrożnością i licznymi zastrzeżeniami. Nie można jednak twierdzić, że wszystkie hadisy są nieprawdziwe, podrobione, tak jak nie można

bezkrytycznie przyjmować za prawdziwe wszystko, co zaakceptowali średniowieczni uczeni muzułmańscy, kierujący się bardzo partykularnymi interesami swojej epoki. „Najlepsze jest to, co leży pośrodku” – uważał prorok Mahomet i taka postawa wydaje się najrozsądniejsza w tym sporze. Trzeba więc uznać, że część hadisów jest na pewno prawdziwa, tym bardziej, że potwierdzają je inne dokumenty, takie jak wspomiana konstytucja medyńska regulująca stosunki muzułmanów z innowiercami w Medynie. Znaczna część hadisów oddaje realia późniejszego okresu, niemniej na pewno nie późniejsze niż dziewiąty wiek.

A więc hadisy na pewno odzwierciedlają zasady polityczne, społeczne i prawne muzułmanów klasycznego okresu islamu. Są to zasady, które zadecydowały o kształcie zarówno klasycznej cywilizacji muzułmańskiej, jak i współczesnego świata islamu. Sunna Proroka stanowi bowiem nienaruszalny element tej religii. Dotyczy to nie tylko prawa (bo w jakimś sensie sunna jest kodeksem prawa), ale również postaw życiowych, przekonań, zasad postępowania, a nawet języka. Podobnie bowiem jak Koran, hadisy uchodzą za źródło najpiękniejszej arabszczyzny literackiej. I rzeczywiście, wiele wypowiedzi Proroka ma charakter niezwykle precyzyjnych, a zarazem pięknych maksym, przysłów, skrzydlatych myśli, które weszły do powszechnego użytku. „Pożądliwość odbiera rozum nawet mędrcom”, „Raj otaczają zakazy, piekło – pożądania”, „Nie zginie ten, kto wie, ile jest wart” – to tylko niektóre z tych maksym, które i dla nas pobrzmiwają swojsko.

Struktura formalna hadisów nie ułatwia ich odbioru, każdy z nich bowiem w oryginalnym ujęciu przypomina mały traktacik naukowy, wyposażony w przypisy wskazujące na jego pochodzenie, a często zawierający także interpretację samego hadisu. Na strukturę typowego hadisu w tej formie, w jakiej pojawia się on w muzułmańskich zbiorach – wyraźnie wpłynęła metoda gromadzenia. Naczelne miejsce w każdym

hadisie zajmuje wykaz autorytetów, dzięki którym hadis dotarł od Proroka do tego, kto go zebrał. Ten wykaz autorytetów zwie się po arabsku *isnad*, czyli wsparcie, oparcie, podpora, na nim bowiem wspiera się tekst samego hadisu. Natomiast tekst zawierający wypowiedź Mahometa lub relację z jakiegoś wydarzenia w jego życiu nazywa się *matn*, czyli grzbiet (wspierany przez owe podstawy). Ów *matn* w działalności badawczej muzułmańskich tradycjonistów wydawał się mieć znacznie mniejsze znaczenie niż *isnad*, poświęcano mu też mniej uwagi. Był jednak podstawą działania tych prawników, którzy zajmowali się stosowaniem prawa i jego interpretacją.

W niniejszym wyborze, mającym charakter popularnej prezentacji myśli Mahometowej, zawarte są tylko matny, a więc teksty hadisów, pominięto natomiast isnady, które dla niespecjalistów nie mają znaczenia. Prezentowany wybór zawiera przeszło pięćset hadisów, co stanowi tylko niewielką część materiału wielkich zbiorów tradycji. Nadto ogłoszenie hadisów z isnadu zmienia ich oryginalną muzułmańską formę, natomiast ułatwia, jak mi się wydaje, odbiór myśli zawartych w hadisach i lepiej pokazuje obraz muzułmańskiej etyki, prawa, mądrości religijnej. Stąd też hadisy podzieliłem na kilka głównych grup, przy czym kryteria podziału są dość niejednolite. Na początku znalazły się święte hadisy, otaczane w islamie specjalną czcią, są to bowiem hadisy, w których Mahomet cytował bezpośrednio słowa Boga. A więc jest to jak gdyby uzupełnienie Koranu, te bowiem słowa Boskie nie weszły do tekstu koranicznego. Kolejne hadisy podzieliłem na kilka grup związanych z ich treścią. Przedstawiane są w nich zasady islamu jako religii i prawa. Nieco inne, choć w wielu wypadkach podobne hadisy znalazły się w rozdziale „Prawa i obowiązki muzułmanina”. Są to szczegółowe nakazy islamu dotyczące zasad postępowania w życiu doczesnym, a także stosunków międzyludzkich. Zasodom czysto moralnym poświęcono hadisy zebrane

w kolejnym rozdziale. Ukazują one moralną sylwetkę muzułmanina. Odrębny rozdział tworzą hadisy poświęcone roli kobiety w społeczeństwie muzułmańskim, są to bowiem sprawy, które w świecie zachodnim często są przedstawiane w niewłaściwym, wręcz błędnym świetle. Podobne względy kierowały mną w wydzieleniu rozdziału o nauce, która w szczególności przyczyniła się do rozwoju islamu. Z kolei powody czysto formalne przyczyniły się do wydzielenia rozdziału o lekarzach i leczeniu, o władzy i władcach, wreszcie o zwierzętach; te bowiem tematy nie mieściły się w żadnym z poprzednich rozdziałów.

Wreszcie na samym końcu niniejszego wyboru znalazły się hadisy mające charakter maksym, aforyzmów, złotych myśli, niezwykle popularnych w świecie muzułmańskim.

Starałem się wybierać te hadisy, które mogą zainteresować polskiego czytelnika i wprowadzić go w kulturę islamu. Nie chodziło mi przy tym o pokazanie, jak islam różny jest od naszych przyzwyczajęń, lecz wprost przeciwnie: chciałem wykazać, jak bliskie mogą nam być idee islamu, przekonania religijne, moralne i społeczne muzułmanów. Dlatego też pominąłem sporą część hadisów zawierających szczegółowe przepisy rytualne dotyczące modlitwy, postzenia, małżeństwa. W tym zbiorze zależało mi przede wszystkim na pokazaniu ducha tradycji muzułmańskiej, by zainteresować polskiego czytelnika istotą islamu, pozwolić mu posmakować tego, co zwie się sunną i co odegrało i nadal odgrywa tak ważną rolę w cywilizacji muzułmańskiej. Mam nadzieję, że hadisy w pełnym naukowym opracowaniu zostaną kiedyś wydane jako znacznie obszerniejszy i bardziej szczegółowy zbiór.

Nie jest to pierwszy wybór tradycji, jaki się ukazuje w Polsce. W 1984 roku imam Mahmud Talia Zuk wydał dla potrzeb polskiej gminy muzułmańskiej zbiór 444 hadisów (w formie powielonego druku). Jest

to dość autorytatywny wybór, ale autor kierował się przy jego opracowaniu innymi względami niż ja. Tam chodziło przede wszystkim o potrzeby muzułmanów, tu zaś miałem na uwadze wszystkich czytelników, nie tylko muzułmanów. Nadto przekład imama Żuka nie został – jak mi się wydaje – dokonany z oryginału arabskiego, co w wielu wypadkach ograniczało swobodę tłumacza w wyborze własnej interpretacji tekstu oryginalnego i w zastosowaniu własnej stylistyki. W moim wyborze starałem się pokazać, że hadisy są dziełem literackim, stanowiącym zarazem źródło wiedzy o islamie i jego prawach. Chodziło mi więc nie tylko o dosłowność (jeśli coś takiego jak dosłowność w przekładzie istnieje), lecz o ducha i o coś, co nazwałbym literacką i kulturową atmosferą tradycji muzułmańskiej. Hadisy są bowiem podstawą zasad, rytuałów i przepisów obowiązujących w islamie, a jednocześnie stanowią część dorobku cywilizacyjnego całej ludzkości.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna
Janusz Danecki

W niniejszym drugim wydaniu tej książki poprawiłem oczywiste błędy i literówki, a także wprowadziłem nieco ulepszeń stylistycznych.

JD

ŚWIĘTE HADISY

Bóg, oby był wielki i błogosławiony, rzekł: „Stworzyliśmy pieniądze po to, by ludzie odmawiali modlitwę i rozdawali jałmużnę. Gdyby potomek Adama miał jedną dolinę, chciałby posiadać drugą, gdyby miał dwie, pragnąłby trzeciej. Brzucha potomka Adama nie zdoła wypełnić nic prócz ziemi. Bóg zmiłuje się nad tym, kto jest miłosierny.”

Wypowiadam wojnę każdemu, kto występuje przeciwko bliskim mi ludziom. Nic nie jest mi miłsze nad to, że któryś z moich sług przyjdzie do mnie z tym, co mu nakazałem przynieść. A gdy tylko sługa mój przyjdzie do mnie z wypełnionymi obowiązkami, ja go pokocham, a jeśli go pokocham, stanę się jego słuchem i jego wzrokiem, jego nogą i ręką. Otrzyma to, o co mnie poprosi; jeśli to będzie pomoc, otrzyma ją. Ale nigdy nie zawaham się odebrać duszy bojącemu się śmierci wiernemu słudze, choć przecież nie chce mu wyrządzić krzywdy

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Wśród moich sług są tacy, którzy wierzą, i tacy, którzy są niewierni. Ten, który powiada, że deszcz spadł dzięki łasce Boga, jest człowiekiem wierzącym we mnie, a nie w gwiazdy. Natomiast ten, który powiada, że deszcz spadł dzięki układowi gwiazd, nie wierzy we mnie, lecz w gwiazdy.

Kto czyni dobro, temu zostanie ono wynagrodzone dziesięć albo i więcej razy. Kto postępuje źle, ten może się spodziewać takiego samego zła, ale może się też doczekać przebaczenia. Kto zbliży się do mnie na piędź, do tego ja zbliżę się na sążeń. Kto przyjdzie do mnie wolnym krokiem, do tego ja przybiegnę. Jeśli ktoś na tym świecie przychodzi do mnie w grzechu, temu ja wybaczę, jeśli nie będzie to przypisywaniem mi współników^[1].

Moim prawdziwym sługą jest ten, kto pamięta o mnie, walcząc z równymi sobie.

Moim płaszczem jest duma, moim okryciem jest wielkość: kto zechce mnie w nich przewyciężyć, tego poddam cierpieniom w ogniu piekielnym.

Tam, gdzie dwóch współników nie zdradza się, trzecim współnikiem jestem ja; ale jeśli któryś z nich zdradzi, odejdę od obydwu.

Najlepiej mi służy ten, kto słucha moich rad.

Potomkowie Adama przeklinają los. A przecież to ja jestem losem, w moim ręku jest noc i dzień.

Ten, kto walczy w moim imieniu, zyska moją gwarancję. Jeśli zabiorę go do siebie, dam mu w dziedzictwie raj; jeśli go pozostawię na ziemi, otrzyma nagrodę i łupy wojenne.

Kocham wszystkich tych, którzy darzą się miłością, pamiętając o mnie, którzy gromadzą się, pamiętając o mnie, którzy odwiedzają się, pamiętając o mnie i którzy szczerze obdarowują się, pamiętając o mnie.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Synu Adama! Gdy byłem chory, ty mnie nie odwiedzałeś.

Panie! Jakże miałbym cię odwiedzać w chorobie, skoro ty jesteś Panem Światów.

Gdy jeden z moich sług był chory, ty go nie odwiedziłeś. A czy wiesz, że gdybyś go odwiedził, znalazłbyś mnie przy nim?

ZASADY ISLAMU

- Synu Adama! Prosiłem cię, byś mnie nakarmił, lecz ty tego nie uczyniłeś.
- Panie! Jakże miałbym cię karmić, skoro ty jesteś Panem Światów.
- Gdy jeden z moich sług prosił cię, byś go nakarmił, ty tego nie uczyniłeś. A czy wiesz, że gdybyś go nakarmił, wynagrodziłbym cię za to?
- Synu Adama! Prosiłem cię, byś mnie napoił, lecz ty tego nie uczyniłeś.
- Panie! Jakże śmiałbym cię napoić, skoro ty jesteś Panem Światów.
- Gdy jeden z Moich sług prosił cię, byś go napoił, ty tego nie uczyniłeś. A czy wiesz, że gdybyś go napoił, wynagrodziłbym cię za to?

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Słudzy moi! Zakazuję wam, byście wobec mnie byli niesprawiedliwi i byście się nawzajem traktowali niesprawiedliwie.

Słudzy moi! Każdy z was będzie błędził, póki go nie poprowadzę. Proście więc, bym was prowadził, a ja was na pewno poprowadzę.

Słudzy moi! Każdy z was będzie głodny, póki go nie nakarmię. Proście więc, bym was karmił, a ja was nakarmię.

Słudzy moi! Każdy z was będzie nagi, póki go nie odzieję. Proście więc, bym was odział, a ja was odzieję.

Słudzy moi! Nie możecie mi wyrządzić krzywdy ani przynieść pożytku.

Słudzy moi! Grzeszycie dzień i noc, lecz ja wam wybaczam wszystkie wasze grzechy. Proście mnie więc o przebaczenie, a ja wam wybaczę.

Słudzy moi! Gdyby nawet pierwszy jak i ostatni z was, gdyby wszyscy ludzie i dzinny okazywali mi posłuszeństwo, to i tak moje królestwo nie byłoby większe.

Słudzy moi! Gdyby nawet pierwszy i ostatni z was, gdyby wszyscy ludzie i dzinny byli wobec mnie nieposłuszni, to i tak moje królestwo nic by na tym nie straciło.

Słudzy moi! Gdyby nawet pierwszy jak i ostatni z was, gdyby wszyscy ludzie i dzinny ustawili się w jednym szeregu, i gdyby każdy o coś prosił, a ja spełniłbym ich życzenie, to i tak ubytek nie miałby większego znaczenia niż igła w porównaniu z morzem, do którego ją wrzucono.

Słudzy moi! Oto przyglądam się waszym postępkom, a potem je wam pokazuję. Jeśli zobaczycie, że są dobre, głóście chwałę Boga – jeśli zaś zobaczycie, że nie są dobre, miejcie pretensje tylko do siebie.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

U podstaw islamu leży pięć zasad:

- głoszenie, że nie ma bóstwa innego niż Bóg i że Mahomet jest Wysłannikiem Boga;
- odmawianie modlitwy;
- rozdawanie jałmużny;
- pielgrzymka do Domu Boga;
- post w miesiącu ramadan.

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

specjalizuje się w publikacji książek dotyczących języków,
zwyczajów, wierzeń, kultur, religii, dziejów
i współczesności świata Orientu.

Naszymi autorami są znani orientaliści polscy
i zagraniczni, wybitni znawcy tematyki Wschodu.

Wydajemy także przekłady bogatej
i niezwyklej literatury pięknej krajów Orientu.

Redakcja: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/219

tel.: (0 22) 620 32 11, (0 22) 654 01 49

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

Biuro handlowe: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks: (0 22) 620 87 03

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

e-mail: biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl

<http://www.wydawnictwodialog.pl>